

LUNDS
UNIVERSITET
Socialhögskolan

Ansvar på små axlar: Berättelser om att växa upp med en förälder i ett alkoholmissbruk

En narrativ analys av 5 självbiografier

Lareen Halmat & Leila Said
Kandidatuppsats (SOPB 63)
Ht 2023
Handledare: Karl Eriksson

Abstract

Authors: Lareen Halmat & Leila Said

Title: Responsibility on small shoulders: Stories of growing up with a parent in alcohol abuse

Supervisor: Karl Eriksson

The aim of this study was to deepen and refine the understanding of the responsibility burden that children may need to navigate in a family where a parent is grappling with alcohol abuse. Our research questions included “How is the responsibility that a child may need to assume for a parent with alcohol abuse portrayed in the autobiographies of adult children?” and “How is the responsibility one may need to take for oneself and siblings portrayed in these autobiographies?”. To explore these inquiries, we employed a qualitative methodology, analyzing autobiographies from a narrative perspective. We selected five autobiographies depicting authors' experiences growing up with a parent dealing with alcohol abuse, limiting our selection to autobiographies released in Sweden during the 21st century. The analysis of the responsibility aspect was grounded in concepts related to responsibility and relationships. The findings suggested that the weight of responsibility is not fixed; instead, a child might find themselves taking on responsibilities for a parent, a sibling, or their own well-being.

Key words: alcohol abuse, growing up with a parent with alcohol abuse, responsibility, parentification, codependency.

Förord

I detta förord vill vi tacka alla personer som gjort utförandet av denna studie möjlig. Vi vill uttrycka vår tacksamhet gentemot vår handledare, Karl Eriksson, för hans stöd och vägledning genom hela studieprocessen.

Vi vill också ta tillfället i akt att tacka alla våra nära och kära som varit ett stöd för oss under denna intensiva och lärorika period.

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	5
1.1 Problemformulering.....	5
1.2 Syfte.....	6
1.3 Frågeställning.....	6
1.4 Disposition.....	7
2. Kunskapsläget.....	7
2.1 Parentifiering och barns omsorgsansvar i familjer med en förälder i missbruk.....	7
2.2 Medberoende /Codependency.....	9
2.3 Förändringar hos föräldern och hur det påverkar barnet.....	10
2.4 Sammanfattning av kunskapsläget.....	11
3. Teoretiskt ramverk.....	11
3.1 Ansvar.....	12
3.1.1 Ordbokens definition på ansvar.....	12
3.1.2 Mellanmänniskt ansvar.....	12
3.1.3 Ansvarstagandets dubbla natur: Mål och utmaningar.....	13
3.2 Relationer.....	14
4. Metod.....	15
4.1 Metodologiska överväganden.....	15
4.2 Narrativ metodansats.....	16
4.3 Urval.....	17
4.4 Tillvägagångssätt.....	18
4.5 Närhet och distans.....	19
4.6 Etiska övervägande.....	19
4.7 Arbetsfördelning.....	21
4.8 Presentation av självbiografier.....	21
4.8.1 Blåbärsmaskinen av Nils Claesson (2010).....	21
4.8.2 Glöm mig av Alex Schulman (2016).....	21
4.8.3 Kriget är slut av Morgan Alling (2011).....	22
4.8.4 Kärleksbarnet av Hillewi Wahl (2006).....	22
4.8.5 Maskrosungen av Sandra Gustafsson (2006).....	22
5. Resultat och analys.....	22
5.1 Barns roll och utmaningar i möte med en förälder i ett alkoholmissbruk.....	23
5.2 Navigera självständighet och syskonansvar.....	29
5.3 Sammanfattning av resultat.....	33
6. Avslutande diskussion.....	34
6.1 Diskussion av resultat och analys.....	34
6.2 Jämförelse med kunskapsläget.....	35
6.3 Förslag på vidare forskning.....	37
6.4 Avslutande reflektioner.....	38
7. Referenslista.....	39

1. Inledning

Denna studie kommer att belysa det komplexa fenomenet missbruk, mer specifikt att växa upp med en förälder som har ett alkoholmissbruk. Vi kommer att utforska missbrukets mångfacetterade påverkan på ett barns liv med fokus på hur ansvar kan komma till uttryck genom det vuxna barnets perspektiv. Av intresse för denna studie är hur olika aspekter av ansvar belyses genom en analys av självbiografier. Ansvarsaspekten får därmed betydelse i kontext till livsberättelserna i sin helhet.

1.1 Problemformulering

Studien är baserad på livsberättelser, där kontexten fungerar som en central grund för att uppnå en fördjupad och meningsfull förståelse. Det ger en holistisk syn och en inblick i hur missbruk är skadligt för familjer och påverkar dynamiken. Livsberättelser ger en inblick i mänskliga erfarenheter, kultur och sammanhang och kan även användas som en terapeutisk process för författaren. Genom att studera dessa livsberättelser kommer vi att fokusera på att kasta ljus över de ofta tystade berättelser, och framförallt belysa det ansvarstagande man som barn kan tvingas ta i en familj med en förälder i ett alkoholmissbruk. Att undersöka ansvarsaspekten, är av hög betydelse eftersom det ger en unik möjlighet att förstå och empatisera med olika människors erfarenheter, vilket i sin tur kan leda till en ökad medvetenhet, förändring och förståelse. Genom att studera detta utifrån självbiografier kan vi erhålla djupare insikter i de utmaningar och bördor som dessa barn kan uppleva. Genom att belysa olika dimensioner av ansvarsroller och komplexa dynamiker som kan präglade dessa barns vardag, kan forskningen bidra till att informera om interventioner och åtgärder för att bistå barn i sådana omständigheter.

Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning (Ramstedt, 2019) presenterade en studie, där översikten visar att drygt var femte barn, över 20% av alla barn i Sverige år 2019, någon gång under sin uppväxt har levt med en förälder som har ett alkoholmissbruk. Studien ägnade sig åt att undersöka och göra skattningar på antalet barn som växer upp med en förälder som har ett alkoholmissbruk. Undersökningen visar att 15% av samtliga barn i

Sverige 2019, ska ha påverkats negativt av att leva i dessa förhållanden, samt att 10% ska ha påverkats mycket negativt. Även Socialstyrelsen (2020) släppte en rapport, dock om förstärkt stöd till barn som anhöriga, där rapporten inte endast är avgränsad till barn med en förälder med alkoholmissbruk utan barn som anhöriga till en förälder med diverse problem. I rapporten presenteras det att många kommuner har implanterat stöd i form av anhörigstöd enligt 5 kap 10 § SoL. Det påpekas dock att detta stöd behöver vidareutvecklas och anpassas med fokus på preventiva åtgärder och rätten till en trygg uppväxt för barn, vilket faller under bestämmelserna i socialtjänstlagen. Gemensamt för barn som anhöriga oavsett föräldrarnas problematik är att många barn "vårdar" och "tar hand om" sin förälder. I rapporten skrivs det kort om en kartläggning som visade att 7% av 15-åringar i Sverige 2015, ansågs ta ett omsorgsansvar över en familjemedlem.

Utifrån de ovannämnda kartläggningarna och vårt intresse för ämnet, kommer vi utifrån självbiografierna använda oss av ett narrativt tillvägagångssätt för att undersöka hur ansvarsrollen kan se ut hos barn som växer upp med föräldrar som har ett alkoholmissbruk. Genom att läsa de vuxnas berättelser om sin uppväxt har vi kunnat se skiftande perspektiv på ansvarsaspekten. Ansvar blir därmed en organisk del av varje karaktärs individuella berättelse och i samband med begreppen som valts under vårt teoretiska ramverk kan vi se hur dessa vävs samman på intrikata sätt. Det narrativa perspektivet kommer därmed användas som ett redskap för att analysera och förstå berättelserna som vi tagit del av till denna studie.

1.2 Syfte

Syftet med denna studie är att fördjupa och förbättra förståelsen av det ansvar som barn kan behöva hantera i en familj med en förälder i ett alkoholmissbruk.

1.3 Frågeställning

- Hur skildras ansvaret som ett barn kan behöva ta för en förälder med ett alkoholmissbruk i de vuxna barnens självbiografier?
- Hur skildras ansvaret man kan behöva ta över sig själv, och i vissa fall över ett syskon i dessa självbiografier?

1.4 Disposition

Denna studie är strukturerad i 6 avsnitt. Första avsnittet innehåller en inledning som innefattar problemformulering, syfte och frågeställningar. I det andra avsnittet presenteras kunskapsläget, där tidigare studier inom området introduceras. Det tredje avsnittet redogör för det teoretiska ramverket, där vi introducerar relevanta begrepp för vår studie. I fjärde avsnittet beskrivs metoddelen, hur studien har genomförts samt en kort presentation av självbiografierna. I avsnitt fem presenteras resultat och analysdelen där vi integrerar vårt material med de relevanta begreppen från det teoretiska ramverket. Slutligen presenteras slutdiskussionen där vi ger en diskussion av resultat, jämförelse med kunskapsläget, förslag på framtida forskning samt avslutande reflektioner.

2. Kunskapsläget

I detta avsnitt lyfter vi upp betydelsefull forskning som utgör en grundläggande del av vår studie. Vi synliggör och granskar tre centrala områden av forskning för att belysa och stärka förståelsen för de specifika aspekterna som ligger till grund för vårt arbete.

2.1 Parentifiering och barns omsorgsansvar i familjer med en förälder i missbruk

Föräldrar spelar en viktig social roll när det gäller omsorg, utveckling och kontroll (Chojnacka, Iwański, 2022:2910 ff.). Det är föräldrarna som förbereder sina barn för att fungera i samhället. Familjemedlemmarnas livsförlopp och den naturliga rytmen i familjesystemets funktion kan dock förstöras ibland under familjens utveckling. Störningarna grundar sig oftast i externa och interna faktorer. För att upprätthålla familjesystemets hållbarhet krävs det ibland engagemang från dess övriga medlemmar, ibland även från barn. I dessa situationer blir barnen unga vårdgivare som tar hand om sina föräldrar och syskon, vilket även benämns som parentifiering (ibid).

Begreppet parentifiering myntades på 1970- talet för att beskriva fenomenet med förändrade roller inom familjen mellan ett barn och en förälder/ föräldrar (Chojnacka, Iwański, 2022:2911 ff.). Parentifiering framträder när ett barn antar de ansvarsuppgifter och

skyldigheter som normalt åligger föräldrarna. Det blir även synligt genom att barn tar på sig ansvaret att trygga och vårda känslomässigt välbefinnande hos familjemedlemmar, vanligtvis föräldrarna. Det kan ske när föräldrarna exempelvis överför ansvaret till barnen genom att avstå från sin roll, eller genom att distansera sig känslomässigt alternativt fysiskt från familjen. Barnet i familjen gör mer än vad den klarar av genom att ta ansvar som inte är förenligt med dess roll (Chojnacka, Iwański, 2022:2912).

Parentifiering delas upp i två former: instrumentell och emotionell parentifiering (Chojnacka, Iwański, 2022:2914). Instrumentell parentifiering grundar sig i att man tar hand om familjens materiella välbefinnande och tillfredsställer dess fysiska behov. Det kan förknippas med att barnet sköter hushållssysslor såsom matlagning, städning, shopping, tvätt eller vård av syskon och andra familjemedlemmar. Emotionell parentifiering grundar sig i att man bryr sig om att tillfredsställa föräldrarnas och/ eller syskonens emotionella och mentala behov. Ett barn som utsätts för denna form av parentifiering agerar som föräldrarnas förtrogne, huvudsakliga stöd, följeslagare, medlare i familjekonflikter, en vänlinande samt omsorgsfull figur (ibid.).

Alexanderson och Näsman (2019:93) skriver om barns strategier med fokus på omsorg i ett hushåll med en förälder i missbruk och menar på att dessa strategier kan omfatta ansvar för familj och hemmet i helhet. Föräldrar har bestämmanderätt över sina barn och därmed skyldighet att tillfredsställa deras behov som innefattar exempelvis omsorg, skydd, tillsyn och försörjning. I familjer där barn har en förälder med missbruksproblem är det tydligt att tillfredsställandet av barnens behov är otillräckligt på grund av föräldrarnas bristande förmåga att axla föräldraansvaret. Barn tar sig därför an en föräldraroll. Skribenterna skriver även hur barn tydligt kan beskriva föräldrarifiering (parentifiering) relaterat till ansvaret över ett hushåll och ett omsorgsarbete gentemot föräldrarna, ett ansvar som i vanlig ordning vilar på föräldrarnas axlar.

Studier av barn i missbruksmiljöer avslöjar deras omfattande ansvar och strategier för att hantera föräldrarnas beroende, inklusive omsorg för syskon och anpassning till föräldrarnas tillstånd. I en undersökning där 17 barn i åldrarna 11-17 år intervjuades, drogs slutsatsen att omsorgsansvaret för barn som växer upp i dessa förhållanden kan innefatta att ta hand om den förälder som missbrukar, syskon och barnen själva (Alexanderson, Näsman, 2019:93). Studien visade även att den andre föräldern kan vara i behov av barnets omsorg då det med en anhörig fast i en missbruksproblematik kan vara påfrestande (Alexanderson, Näsman, 2019:95). Även Bowles (1968:1063) redogör för barns ansvarstagande i en familj med

missbruk och beskriver dess ansvar gentemot sina syskon genom att exempelvis skydda dem från föräldern som missbrukar. Barnet kan anta rollen som förälder och ansvara för sina syskon, vilket kan resultera i att det ansvarsfulla barnet ständigt befinner sig i en stressad situation. Barnet kan därmed förlora sömn på grund av rädslan för vad som kan inträffa om den somnar. Barnet utvecklar en orolig känsla för att inte missa att föräldern som missbrukar kan komma hem, skada sig själv, de yngre barnen eller den andra föräldern (ibid.). Barn i dessa utsatta situationer utvecklar även strategier med fokus på missbruket där de lär sig att förstå när föräldern är påverkad eller nykter (Alexanderson, Näsman, 2019:89). Utifrån studien som gjordes kunde man dra slutsatsen att barnen utvecklat en missbrukskompetens som gjort det möjligt för dem att avläsa tecken på missbruket eller spana på föräldern i smyg (Alexanderson, Näsman, 2019:92).

2.2 Medberoende /Codependency

Ett annat sätt att betrakta relationen mellan barn och den missbrukande förälder är genom konceptet medberoende. Medberoende/ codependency är en term som används för att identifiera vissa ohälsosamma beteenden (Knudson, Terrell, 2012:245). Skribenterna uppger att majoriteten av forskarna är överens om att medberoende är ett dysfunktionellt mönster av interaktioner, där det finns ett extremt fokus utanför sig själv, med en brist på emotionellt uttryck och en personlig identitet starkt knuten till förhållandet med andra människor. En medberoende är upptagen med att ta hand om andra och glömmer att ta hand om sig själv, vilket resulterar i en störning av identitetsutveckling (ibid.). Knudson och Terrell (2012:246) belyser att en medberoende känner ett ansvar för andras känslor och lycka, precis som många barn känner för sina föräldrar som ofta hamnar i konflikt med varandra. Medberoende beskrivs även vara ett uttryck för den smärta och hjälplöshet som är förknippad med en överväldigande känsla av ansvar för andra som dominerar ens liv. Det beskrivs även som ett dysfunktionellt mönster relaterat till andra med efterföljande svårigheter och smärtsamma interaktioner (ibid.).

Att leva med en släkting som missbrukar kan förändra vardagen för familjemedlemmar, vilket kan försvåra förmågan att hantera diverse problem, och som sedan kan resultera i ett medberoende (Melo, Cavalcante, 2019:306). Alkoholism i familjen smyger sig långsamt och tyst in, innan det upptäcks och bemöts. Innan det har upptäckts och bemötts har den redan lämnat ett märke på varje familjemedlem (Bowles, 1968:1062). Alkoholism kan bli en

dysfunktionell struktur som orsakar förändringar i familjens utveckling, vilket leder till att medberoende utvecklas hos en individ som har en nära koppling till den som missbrukar alkohol. Det kan exempelvis vara en familjemedlem, en vän eller granne (Melo, Cavalcante, 2019:306). Det genererar en reaktionär rörelse eftersom medberoende handlar om andras lidande, vanor och komplikationer. Enligt skribenterna har den medberoende en kronisk och progressiv alkoholism, och därmed har begreppet definierats som en sjukdom. När den andres tillstånd blir värre, reagerar den medberoende mer intensivt (ibid.). Melo och Cavalcante (2009:309) definierar alkoholmissbruk som en sjukdom som inte bara påverkar den som missbrukar utan även familjen.

2.3 Förändringar hos föräldern och hur det påverkar barnet

Alexanderson och Näsman (2019:25) skriver om hur en förälder som missbrukar förändras som person utifrån vilken typ av missbruk det är och hur omfattande det är. I deras studie har barn uttryckt hur berusningen påverkar föräldern som person. Alexanderson och Näsman (ibid.) skriver att den välbekanta föräldern blir avvikande och kan uppfattas som en främmande person. Barnet kopplar inte bara berusningen i sig utan också andra följder av missbruket till föräldrarnas personlighetsförändring, vilket kan bli mer eller mindre permanent.

Barnen i Alexandersons och Näsman (2019:25) undersökning belyser att förändringar hos föräldern som missbrukar kan uttrycka sig på olika sätt. Det kan uttrycka sig genom bland annat svårigheter att kontrollera sin kropp samt att de börjar röra sig annorlunda. Föräldern finner svårigheter i att hålla balansen, går konstigt, vinglar på cykel, ramlar och har svårigheter att resa sig upp. Dessa påföljder kan i sin tur orsaka fysiska skador hos föräldern. Även den verbala förmågan hos föräldern försämras och de uttrycker sig allt mer genom att mumla och sluddra (Alexanderson, Näsman, 2019:25 ff.). Barnen beskriver att andra tecken på bristande kontroll hos den berusade föräldern är att de spyr, kissar och bajsar på olämpliga sätt och platser (Alexanderson, Näsman, 2019:26). De flesta av de förändringar som förekommer i föräldrarnas personlighet och agerande som barnen kan förknippa med föräldrarnas missbruk kan tänkas vara problematiska för barn att möta (Alexanderson, Näsman, 2019:55).

Föräldern har även beskrivits som mentalt frånvarande av barnen. Föräldern är helt inne i sitt missbruk och anses vara så upptagen av sitt missbruk att de inte agerar som förälder när barnet får problem (Alexanderson, Näsman, 2019:26). Barnen belyser även att föräldern överger dem rent fysiskt genom att lämna dem ensamma hemma och att de även kan utsättas för hot om att bli övergivna. Barnen uppger att de gångerna föräldern är fysiskt närvarande, bryr de sig inte om barnen och upprätthåller inga vardagliga rutiner. Föräldern kan brista i omvårdnad och tillsyn över barnet. Barn berättar också att de kan ofta tappa kontakten med föräldrar som missbrukar efter exempelvis föräldrarnas separation, då missbruket hos föräldern oftast ökar i samband med separationen (ibid.). Föräldraskap beskrivs vara mer än att bara skapa rutiner i vardagen, sätta gränser och tillgodose materiella behov. Att vara tillsammans och umgås med sina barn är också en del av föräldraskapet (Alexanderson, Näsman 2019:28).

2.4 Sammanfattning av kunskapsläget

Sammanfattningsvis behandlar avsnittet parentifiering och barns omsorgsansvar i en familj med missbruk, medberoende och förändringar hos föräldern som missbrukar. Det framkommer tydligt hur barn tar på sig ansvar och skyldigheter som normalt tillkommer föräldern, samt hur barn tar hand om familjens materiella välbefinnande eller emotionella behov. Det understryks även hur barn till en förälder i missbruk kan förlora sin identitet genom att ständigt hålla ett fokus på andra än sig själv.

3. Teoretiskt ramverk

I detta avsnitt kommer vi redogöra för två grundläggande begrepp, ansvar och relationer, samt deras koppling till mänsklig erfarenhet och samhället. Begreppen parentifiering och medberoende var även alternativa begrepp, men efter diskussioner med handledaren har vi valt att fokusera på ansvarsbegreppet, även om det inte traditionellt är en teoretisk term. Genom detta val vill vi belysa den nära kopplingen mellan ansvar och relationer och hur dessa påverkar mänsklig interaktion. I beskrivningen av ansvar, som de mångfacetterade begrepp de är, inkluderar vi komplexiteten som uppstår när ansvar delegeras eller när man tar ansvar för misstag, både sina egna och andras. Vi kommer även redogöra för ansvar och dess dubbla

natur, samt dess nära koppling till makt och engagemang. Vi anser att begreppen, ansvar och relationer, är nära förknippade med hur individer interagerar samt påverkar varandra.

3.1 Ansvar

Ansvar är ett centralt begrepp som genomsyrar olika dimensioner av livet och samhället. Det innebär att individer tar på sig förpliktelser gentemot sig själva, andra och samhället i stort. Vad som är mitt eller ditt ansvar är inte givet utan det är normer som förändras och förhandlas i olika situationer och över tid. För att någon ska behöva vara ansvarstagande behöver någon eller några göra anspråk på att ett ansvar måste tas. Då ansvar omförhandlas över tid behöver man också vara medveten om att det som ligger högst upp på ansvarsordningen idag, inte gjorde det förr, och kanske inte gör det i framtiden (Grafström, Göthberg, Windell, 2010:109 ff.).

3.1.1 Ordbokens definition på ansvar

Grafström, Göthberg och Windell (2010) redogör för ansvar och hur det är ett mångfacetterat begrepp. Skribenterna redogör för hur ansvar framställs i ordböckerna och utgår ifrån Aristoteles lära om att det bästa sättet att belysa ett ord är genom att definiera dess motsatsord (Grafström, Göthberg, Windell, 2010:15). I en vanlig ordbok blir motsatsordet ansvarslös eller oansvarig, vilket inte är så informativt. Vidare beskriver skribenterna hur orden har kunnat förklaras genom att skylla ifrån sig och inte ta skulden, alternativt att inte ta på sig skulden och svika ett förtroende (Grafström, Göthberg, Windell, 2010:15:16). Motsatsord är inte det enda som ger oss kunskap om ett begrepp utan även innebörden av begreppets lexikala betydelse. Ordet ansvar har sitt ursprung från fornsvenskans *andsvar* som är synonymt till svaromål inför rätta. Ansvar står för att "svara an" där "an" syftar till den man har ansvar gentemot (Grafström, Göthberg, Windell, 2010:17). Ordet ansvar har tidigare förklarats som att följa lagar och regler men har under senare tid fått en bredare betydelse där det exempelvis fått innebörden att ansvara för det egna samvetet och de allmänna normerna i samhället (ibid).

3.1.2 Mellanmänniskt ansvar

Det mellanmänniska ansvaret fokuserar på hur människor interagerar med varandra och personer med högt mellanmänniskt ansvar uppvisar ofta beteenden som gynnar andra (Zeng, Xia, 2018:1183). Det mellanmänniska ansvaret definieras vara en central normativ relation som utgör grunden för det som kallas mellanmännisklig verklighet. Den mellanmänniska

verkligheten är det sociala sammanhanget som skapas kollektivt av individer eller grupper för sin egen interaktion eller relation med varandra. Det mellanmännsliga ansvaret beskrivs vara en form av ansvar som individer eller grupper har gentemot varandra. Det betraktas som en andra-personlig ansvarsnivå enligt filosofen Darwalls begrepp, vilket innebär att det är ansvar gentemot specifika andra, snarare än ett abstrakt eller tredje-personligt ansvar. Dessa ansvarsrelationer, som utgör grunden för den mellanmännsliga verkligheten, konstrueras kollektivt av de individer och grupper som är bundna till dem. Ansvarsrelationerna etableras därmed av de individer eller grupper som medverkar i relationen (Carassa, Colobetti, 2014:122 ff.). En central aspekt som även lyfts fram är skapandet av den mellanmännsliga verkligheten genom kommunikativa handlingar. De kommunikativa handlingarna definieras vara sådana som utförs med en underliggande kommunikativ intention. Genom att förstå detta och hur kommunikation framträder som en nyckelkomponent i att förstå mellanmännsliga relationer förstås även den sammanflätade ansvarsstruktur som utgör dess grund (ibid.).

3.1.3 Ansvarstagandets dubbla natur: Mål och utmaningar

Ansvar kan både vara en eftersträvan men även något som vi människor uppfattar som besvärligt. Ordet ansvarstagande indikerar ofta till något positivt medan dess motsatsord oansvarig karakteriseras som något negativt. Ansvar kommer ofta med ett inflytande gentemot det man ansvarar för, och även emellanåt makt över ett område alternativt personer (Grafström, Göthberg, Windell, 2010:19). Att ha det yttersta ansvaret innebär inte alltid att man har fullständig kontroll över de beslut som fattas, eller att dessa beslut är de mest optimala. Istället markerar detta ofta att ansvarstagandet inte enbart omfattar ens egna misstag, utan även fel som begås av andra (ibid). Skribenterna redogör även för hur ansvar och makt är två begrepp nära förknippade med varandra. Grafström, Göthberg och Windell (2010:20) menar att en person genom ansvar blir tillskriven en viss makt och att det gäller att inte utnyttja denna. Att sträva efter ansvar behöver inte endast betyda att det är makt som eftersträvas, utan ansvar tyder i synnerhet på ett visst engagemang (ibid). Att ansvar kan komma att upplevas som besvärligt relaterar Grafström, Göthberg och Windell (2010:21) till uttrycket att *lägga ansvar på någon* vilket kan resultera i att det ansvarsområde man har, utvidgas. Skribenterna exemplifierar det sistnämnda med en förälder som delegerar uppgifter till sina barn som en del av uppfostran, vilket sällan uppfattas som positivt för barnen.

3.2 Relationer

Relationer och sociala roller är två fundamentala aspekter av den mänskliga erfarenheten och Nilsson (2018:13) beskriver relationer som osynliga trådar som vävs mellan människor. Relationer kan sträcka sig på nära håll samt vara mer avlägsna. I kontakt med relationer skapas exempelvis personlig identitet, gruppssammanhållning men även en kultur. Relationer är inte fysiska band utan existerar i medvetandet, och skapandet av en bild av en annan människa utvecklas även en relation till dem. Därmed påverkas vårt beteende gentemot denna person och relationen blir verklig genom våra handlingar som görs i relation till den bild vi skapat (Nilsson, 2018:13 ff.).

I nära relationer utvecklas över tid en gemensam social verklighet genom ökat samspel och närhet. Denna gemenskap stärker bandet mellan parterna och formar ett handlingsmönster. I en nära relation blir den andra personen gradvis en del av en själv och ens självbild. Genom att dela erfarenheter skapas gemensamma minnen, och det individuella "jaget" förenas i ett kollektivt "vi". Denna förening av medvetanden utgör den verkliga styrkan i förbindelsen mellan människor (Nilsson, 2018:14). Nära relationer involverar kognitiva, emotionella och beteendemässiga aspekter och är dynamiska, det vill säga ständigt föränderliga. Skribenten redogör även för hur tillit spelar en avgörande roll i att utveckla en stark relation, där parterna är villiga att sätta sina egna behov åt sidan för att möta den andra personens behov (ibid.). Nilsson (2018:15) skriver hur människor föds in i ett relationssystem och hur de påverkas av relationer som är aktuella i nuet men även relationer som har varit. Relationer är nära kopplat till mål och behov hos individen då människor är sociala varelser och beroende av varandra för överlevnad. För de flesta är relationen den mest centrala och betydelsefulla delen av livet, särskilt i tidig ålder till sin förälder (ibid.).

När en person ingår i en relation tar de sig an en roll. Trost (1967:97 ff.) redogör för hur dessa roller utgör förväntade mönster av beteenden, rättigheter och plikter som är knutna till en särskild position. Varje individ intar olika roller beroende på kontexten och dessa reglerar hur denna individ förväntas agera i olika situationer, vilket även kan vara relevant relaterat till det Nilsson (2018:13) beskrev om hur vi agerar utifrån den bild vi skapat av den andre parten.

4. Metod

I detta avsnitt beskriver vi vårt metodologiska tillvägagångssätt för att undersöka hur ansvarsrollen övergår till barnet i familjer med en förälder i ett alkoholmissbruk. Vi använder en noggrann utvald kvalitativ metod, med fokus på en narrativ analys, för att fånga upp nyanserna, djupet och de komplexa aspekterna samt närma oss och förstå problemområdet. Denna metod ger oss en ram som möjliggör det att samla in relevant information för att besvara våra forskningsfrågor på ett rättvist och representativt sätt.

4.1 Metodologiska överväganden

Till denna studie har vi använt oss av en narrativ analys, inom ramen för kvalitativ forskning, då det är en metod som kunnat ge oss en fördjupad förståelse för hur ansvaraspekten skildras i självbiografierna. Bryman (2018:709) redogör för hur denna metod används vid insamling av känslig data och sekvenser av upplevelser människor delar som berättare av sina liv. Denna metodansats var relevant till vår studie då ämnet vi undersöker är känsligt samt att vi vill få en helhetsbild av berättarens livsförlopp för en mer nyanserad förståelse. Intervjuer övervägdes även som metod till denna studie när det gäller att fånga upp upplevelser av att ha vuxit upp med en förälder som missbrukar. Dock insåg vi relativt snabbt att analys av självbiografier var mer ändamålsenligt för att undersöka de komplexa aspekterna av upplevelserna. Plummer (2017:19) skriver hur intervjuer är skapandet av berättelser som sker i samband med en intervjuare. Som intervjuare deltar man aktivt i skapandet av en berättelse, där man tillsammans med den intervjuade konstruerar en narrativ som både den som berättar och intervjuaren kan vara nöjda med. Samtidigt strävar man också efter en berättelse som gynnar intervjuaren och dess syften. Detta kan både vara positivt och negativt men relaterat till vår studie är vi intresserade av livsberättelsen i helhet, för att senare kunna identifiera intressanta mönster om hur ansvar framställs. Eftersom vår studie grundar sig på en narrativ analys har inte endast berättelserna i sig varit intressant för oss men även hur dessa framställs.

Plummer (2017:78) skriver om självbiografier och hur berättandet av ett liv är en komplex uppgift och hur de ibland tystas medan andra talar högt. Han redogör för hur berättandet av livsberättelser blivit en omfattande verksamhet under 2000-talet, men även hur tillväxten av skrivandet av livsberättelser ökat i samband med den teknologiska utvecklingen,

tillgängligheten av media, samt förenkling av skapande och delning (Plummer, 2017:99 ff.). Skrivandet av livsberättelser anses även vara en självreflekterande process där reflektion kring tid, minne, sammanhang och sanning konkurrerar och ger mening (Plummer, 2017:87). Vid skrivande av självbiografier har författarna även haft möjlighet att reflektera över händelserna och framställning av dessa. Detta anser vi vara av vikt då det har kunnat bidra till en mer medveten och genomtänkt berättelse.

Att analysera självbiografier som forskningsmaterial innebär att navigera genom utmaningar och brister, vi reflekterade mycket kring vad det kan innebära att använda självbiografier. För det första är självbiografier subjektiva tolkningar av författarens liv, präglade av selektivitet och personliga perspektiv. Författaren kan välja att framhäva vissa händelser och detaljer medan andra utelämnas, vilket kan påverka objektiviteten. Vi är medvetna om att minnet, glömska och förvrängning över tid kan påverka berättelsens precision och tillförlitlighet. Dessutom kan författare påverkas av socialt godkännande och förväntningar, vilket kan leda till att de presenterar sina liv på ett sätt som anses acceptabelt eller konventionellt. Medvetenheten om dessa brister är viktig för att tolka och analysera det självbiografiska materialet på ett kritiskt sätt. Trots dessa utmaningar erbjuder självbiografier unika insikter i individuella upplevelser och perspektiv, men även möjlighet att förstå och dela den mänskliga erfarenheten på ett djupare och mer personligt plan.

4.2 Narrativ metodansats

Bryman (2018:709) beskriver hur den narrativa metoden uppmärksammar hur berättare ger mening åt händelser under deras livsförlopp. Detta är relevant för vår studie då vi inte vill gå miste om viktiga sekvenser som kan ha stor betydelse för händelsers uppkomst. Det är genom berättelser som mening skapas och denna metod strävar efter en djupare och mer nyanserad förståelse av innebörd som ofta kan gå förlorad i mer traditionella dataanalyser, exempelvis intervjuer och enkäter (ibid.). I relation till en både djupgående och mer nyanserad förståelse av livsberättelser understryks det även i den narrativa teorin hur språkliga tekniker kan användas som strategi för detta. Johansson (2005:135 ff.) redogör för den narrativa teorin och beskriver *tens*, *mood* och *frågan om röst* vid redogörelse av de språkliga teknikerna. *Tens* beskriver ordningen, varaktigheten och frekvensen. Den narrativa ordningen och dess parallellism belyses och hur händelser återberättas i text i relation till deras faktiska tidslinje. Vid framförandet av en berättelse kan man även använda sig av flashbacks till tidigare

perioder eller flashforwards för att avslöja händelser som kommer att inträffa. Vid denna strategi manipulerar man den kronologiska tidsordningen och ger möjlighet till en mer nyanserad förståelse av en berättelse (ibid.). Varaktigheten betonar berättelsens tid och den tid det tar att skriva berättelsen samt hur det inte finns någon överensstämmelse mellan dessa fenomen (Johansson 2005:136 ff.). Frekvens beskriver hur en händelse som porträtterats en gång kan indikera på att den är återkommande, och denna strategi ger därmed händelser stor betydelse (Johansson, 2005:137). Till *mood* ingår avstånd och perspektiv. Avstånd beskriver upplevelsen av berättelser och hur det kan skilja sig mellan en berättelse i skrift alternativt tal. Vid skrift finns det strategier för att påverka avståndet, exempelvis citatteknik. Perspektiv delas in i interna- och externa fokalisering där den förstnämnda fokuserar på känslor och tankar och den sistnämnda på karaktärernas handlingar (Johansson, 2005:137 ff.). *Frågan om röst* beskriver relationen mellan berättaren och berättelsen. En litterär text har alltid en författare men vilket inte behöver betyda att författaren är berättare av historien (Johansson, 2005:139). I relation till vår studie är författaren berättaren av historien.

Johansson (2005:141) talar även om de sätt berättelsen kan användas som kommunikativ handling, och redogör för hur den fungerar som sändare av ett budskap till en mottagare. I relation till den skriftliga självbiografin beskriver skribenten hur berättaren/författaren förhåller sig till ett livsmanuskript. Skribenten redogör för hur ett liv förväntas presenteras och berättas, samt att det är en aktiv form av skapande i förhållande till en publik (ibid.). När erfarenhet omvandlas till text beskrivs det hur livet som erfarenhet är subjektiva upplevelser, och en tolkning av en persons bilder, känslor, önskningar och tankar (Johansson, 2005:224). Erfarenheter uppfattas som onekliga bevis som styrker förklaringar och som inte kan förstås utanför ett meningssystem (Johansson, 2005:225).

4.3 Urval

Studien är baserad på fem självbiografier som belyser hur det är att växa upp med en förälder som har ett alkoholmissbruk. Självbiografierna är skrivna under 2000- talet och Bryman (2018:362 ff.) belyser att tidsperspektivet är betydelsefullt och påverkas av händelsens tidpunkt. Han tyder på att tolkningar och uppfattningar av texter påverkas och varierar beroende på händelsens tidpunkt och analysens tidpunkt därför har vi valt att utgå från självbiografier utifrån en viss tidsperiod.

Genom att läsa och granska självbiografier fick vi möjlighet att identifiera mönster, teman och betydelsefulla händelser som kan vara till stöd för vår studie. Vi har valt att läsa från både kvinnligt och manligt perspektiv för att kunna få en bredare helhetsbild på ansvarsaspekten från individer med en förälder i ett alkoholmissbruk. Bryman (2018:364 ff.) belyser vikten av val av aktörer, han lyfter tre relevanta frågor att ställa sig i syftet att underlätta valet av empiri. Dessa frågor är: vem är det som skrivit texten? Vem är texten skrivna om? Vad handlar texten om? Självbiografierna är av samma genre och är valda utifrån att det berör liknande livsberättelser. Ahrne och Svensson (2022:30) beskriver att det finns olika strategier att utgå från vid analys av fler fall. Vi har valt att utgå från strategin som grundar sig i att välja miljöer som är så lika varandra som möjligt, för att likheterna i miljöerna ska ge en ökad säkerhet.

Vi har utgått från ett målstyrt urval, vilket innebär att vi har valt vårt material på ett strategiskt sätt för att de ska vara relevanta relaterat till våra frågeställningar. Ett målstyrt urval innebär att välja sina deltagare/ aktörer med ett syfte och inte slumpmässigt (Bryman, 2018:497). För att kunna få en inblick på hur ansvarsaspekten uttrycker sig i dessa livssituationer har vi varit måna om att välja både författare som har haft syskon men också författare som har varit ensam barn. Detta för att vi har velat tematisera ansvarsaspekten utifrån tre kategorier. Vi har velat studera ansvar gentemot sig själv som individen i frågan, ansvar gentemot den förälder som missbrukar samt ansvar gentemot syskon. Genom att analysera utifrån dessa tre kategorier anser vi att det blir enklare att identifiera mönster samt belysa de olika aspekterna.

Självbiografierna har vi åstadkommit genom att använda oss av sökorden; barn med föräldrar i ett missbruk, barn och missbruk i hemmet, barn till alkoholister i databaserna LubSearch, Google Scholar och Libris. Samtliga databaser användes även för att hitta avhandlingar och artiklar som varit användbara för vår studie.

4.4 Tillvägagångssätt

Vid läsning av självbiografier läste vi först böckerna och skapade oss en helhetsuppfattning. Vi hade det primära ansvaret för två böcker vardera, och en gemensamt. De övriga två självbiografierna har granskats översiktligt av var och en. Johansson (2005:291) redogör för ett tillvägagångssätt vid läsning av livsberättelser vilket har varit en utgångspunkt för oss vid insamling av materialet. Skribenten beskriver att man ska läsa materialet flera gånger fram tills det framträder ett mönster vilket vi inte hade möjlighet till att göra relaterat till

tidsperioden studien utfördes under. Vid läsning av materialet understryker Johansson (ibid.) att det är viktigt att göra det med försiktighet, empati och öppet sinne för att sedan kunna precisera sig. Utdrag och citat från böckerna som vi ansåg vara intressanta antecknades under första läsningen och på så sätt kunde vi navigera oss till det valda fokuset. Vi valde att inrikta oss på ansvarsaspekten som belyses på olika sätt i självbiografierna och därmed kunde vi påbörja vår översiktningläsning och söka efter ett mönster relaterat till ansvar. Då ansvar visade sig på olika sätt i självbiografierna krävdes det tematiseringar för att kunna strukturera samt organisera materialet. Bryman (2018: 369 ff.) skriver att tematisera innebär att man kodar ett material och beskriver två delar som viktiga vid kodning: kodningsschema och kodningsmanual. Kodningsschemat blir relevant för just, som tidigare nämnt, att strukturera och organisera materialet. Kodningsmanual har för oss varit till hjälp för att tydligt veta hur vi ska gå tillväga vid kodning samt dess regler och riktlinjer. Kodningsschema- och manualen har därmed underlättat processen för att utläsa meningsbärande enheter till vår studie.

Språket beskrivs av Miller och Glassner (2014:133) som ett viktigt element i återberättandet av berättelser. En text är en återskapelse av det som berättats för oss och har formas av tidigare kulturella förståelser. Vi kommer att analysera vårt material med denna medvetenhet och sträva efter att med objektivitet återberätta det i berättelserna som har relevans för vår studie. Vi kommer att göra detta genom att vara noggranna med att använda författarens språk i form av citat alternativt längre utdrag.

Att utforska närhet och distans i vår forskning är avgörande, särskilt inom socialt arbete där våra egna erfarenheter och förkunskaper kan påverka analysen. Boréus (2022:182) beskriver hur texter i sin natur inte är slumpmässiga ord eller bokstäver utan att de syftar till kommunikation samt skapar mening vid mottagandet av textkonsumenten. Det är en utmaning att navigera mellan närhet och distans då våra personliga erfarenheter och professionella roll kan påverka hur vi tolkar och når insikter. Trots att vi strävar efter objektivitet inser vi vikten av att reflektera över vår närvaro och hur den kan färga vår analys. Vi som skriver denna studie arbetar inom socialt arbete och möter personer med missbruksproblematik, inte minst ett alkoholproblem, och är medvetna om att vår förkunskap, egna tolkningar och relation till missbruk som ämne kan komma att påverka resultatet. Därför har vi varit måna om att analysera studien ur ett så objektiva perspektiv som möjligt. Att vara medveten om vår närhet till ämnet låter oss inte bara identifiera subjektivitet utan också möjliggöra en fördjupad

reflektion över hur detta kan påverka vårt resultat. Med detta i beräkningarna utforskar vi ämnet mer balanserat och nyanserat.

4.6 Etiska övervägande

I relation till studien har det i sig varit ett etiskt beslut att använda självbiografier. Vid användning av självbiografier värnar vi om författarnas autonomi och integritet, såväl som deras rätt att dela med sig av sina egna upplevelser. Att använda självbiografier som material har minskat risken för skada och skapat en forskningsmiljö där berättarnas röster står i centrum med hänsyn till deras självpresentationer. En kvalitativ studie kan vara oväntad och leda till oväntade etiska dilemman och komplexa relationer (Eldén, 2020:117). För oss har det varit viktigt att vara medvetna om att det kan förekomma potentiella känsliga eller traumatiserade ämnen som vi behöver hantera med försiktighet och empati.

Eldén (2020:30) redogör för fyra etiska principer som man ska ta hänsyn till vid forskning, och dessa är: informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet. *Informationskravet* beskriver att vi har ett ansvar att informera deltagare i studien om deras roll och medverkan (Elden, 2020:30). I detta fall är det inte möjligt att direkt ge information till författarna, men trots det har vi varit noggranna med att vara tydliga och transparenta med publikationen och användning av självbiografierna. Självbiografierna är även offentligt tillgängliga vilket gjort det möjligt för oss att utgå ifrån dem. Samtyckeskravet beskriver att vi ska inhämta deltagarnas samtycke samt ge deltagarna möjlighet att bestämma hur länge och på vilka villkor de vill delta i studien (ibid.). Även relaterat till *samtyckeskravet* är det en utmaning att inhämta samtycke men då det, som tidigare nämnts, är publicerat material, har författarna bestämt vad som ska berättas alternativt utelämnas. *Konfidentialitetskravet* understryker att deltagare i studien ska ges konfidentialitet (Eldén, 2020:31). Detta blir svårt vid analys av självbiografier, då argumentet även här utgår ifrån att det är publicerat material men även att anonymisering oftast anses vara svåra i kvalitativa studier (Eldén, 2020:12). Att avkoda kvalitativ material kan vara komplicerat eftersom vi som uppsatsförfattare i studien oftast kommer åt detaljerade beskrivningar av den enskildes situation. För att kunna avkoda krävs det att vi (uppsatsförfattare) har förmågan att hantera komplex information om individens egenskaper, åsikter och reflektion (ibid.). Det sistnämnda, *nyttjandekravet*, innebär att materialet endast ska användas till studiens syfte och inte i andra

ändamål. Eftersom det är en självbiografi, skriven till en stor publik, kan materialet användas till annat, men för vår del är den endast relevant till denna studie.

Med tanke på att vår studie syftar till en analys av självbiografier har vi inte behövt ta hänsyn till de ovan nämnda etiska principerna på samma sätt som vi hade behövt, ifall vi gjort en enkätstudie eller intervjuer. Ett mer relevant etiskt övervägande blir för oss det Thornquist (2012:129) beskriver om att vara noggrann med hur man uppfattar det som framkommer i berättelserna, men även undvika att förvränga eller tolka berättelserna på ett sätt som är påverkat av våra egna fördomar och värderingar. Thornquist (ibid.) redogör även för situationsförståelse och sakkunskap vid analys av materialet. För att tillämpa denna etiska princip har vi uppsatsförfattare granskat texterna och sedan diskuterat dem för att få en ömsesidig förståelse och tolkning av dem. I relation till denna etiska princip blir även det som diskuterats under rubriken: *närhet och distans*, relevant.

4.7 Arbetsfördelning

Arbetet har delats upp genom att var och en har fått läsa samt arbeta med självbiografierna, där var och en hade det primära ansvaret för två böcker vardera, och en gemensamt. Själva skrivandet av arbetet delades upp utifrån underrubrikerna inom vardera huvudrubrik. Vi har valt att skriva varje huvudrubrik tillsammans genom att dela upp underrubrikerna för att lyckas med en mer sammanhängande text. Detta också för att förståelsen för innehållet ska underlättas oavsett om det är skrivet av en själv eller inte. Under huvudrubrikerna där inga underrubriker har förekommit har vi valt att skriva innehållet tillsammans eftersom vi ansåg att det var smidigast och mest produktivt.

4.8 Presentation av självbiografier

Här följer en kort presentation av de fem valda självbiografierna som utgjort grunden för denna studie, inklusive författarna och publiceringsåren.

4.8.1 Blåbärsmaskinen av Nils Claesson (2010)

"Blåbärsmaskinen" är Nils egen berättelse om sin uppväxt och sin far, Stig "Slas" Claesson. Boken handlar om den verkliga sidan av en känd författare och konstnär, samt om Nils egen upplevelse av att vara barn till en förälder som har ett alkoholmissbruk. Det är också en skildring av att växa upp i Stockholm under en tid av förändring.

4.8.2 Glöm mig av Alex Schulman (2016)

"Glöm mig" är en känslösam och personlig berättelse om Alex och hans komplicerade förhållande till sin alkoholiserade mamma. Genom djupa och smärtsamma tillbakablickar till barndomen får vi följa deras relation när den börjar falla sönder. När sprickan mellan dem verkar vara som störst, kämpar Alex som vuxen desperat för att reparera förhållandet. Det handlar om medberoende, längtan och det outtröttliga behovet av försoning.

4.8.3 Kriget är slut av Morgan Alling (2011)

"Kriget är slut" är en gripande berättelse om en pojke som växer upp med en alkoholiserad mamma. Trots svårigheter och separation från sin bror hittar han styrka och lycka genom teatern. Det är en inspirerande historia om att övervinna motgångar.

4.8.4 Kärleksbarnet av Hillevi Wahl (2006)

Hillevi Wahl, författare och journalist, växte upp med två föräldrar som hade ett missbruksproblem. För att överleva bröt hon kontakten med sin familj och gav sig ut i världen, där hon levde bland samhällets utstötta. Den här boken är en sann berättelse i romanform om hennes sökande efter svar och en resa tillbaka i tiden.

4.8.5 Maskrosungen av Sandra Gustafsson (2006)

"Maskrosungen" är en gripande berättelse om en flicka som trots svåra omständigheter växer upp till en stark och välutbildad kvinna. Sandra föds in i en svår situation där hennes mamma lider av psykisk sjukdom och alkoholmissbruk. Under uppväxten tar mamman allt djupare steg in i sin sjukdom och Sandra ansvarar för hushållet.

5. Resultat och analys

I detta avsnitt kommer vi analysera ansvarsaspekten hos barn som växt upp med en förälder med ett alkoholmissbruk utifrån det vuxna barnets livsberättelser och integrera det med vårt teoretiska ramverk. Vi kommer att identifiera och försöka belysa den ansvarsbördan dessa barn bär gentemot sin förälder, sig själv samt sina syskon. Målet är inte bara att avslöja

berättelserna, men även hur ansvarsaspekterna uttrycks och kommuniceras, vilket stöds av betydelsefulla citat och utdrag från de vuxnas livsberättelser.

5.1 Barns roll och utmaningar i möte med en förälder i ett alkoholmissbruk

Ansvarstagande började i de flesta självbiografierna redan i tidig ålder och är fortsatt till en vuxenålder, där man oavsett sin ålder kastas in i en virvel av känslor och bekymmer. I kommande utdrag kan vi se ett av många exempel på en situation där en tydlig ansvarsaspekt framträder och där dessa känslor speglas genom barnets oskyldiga men rörande frågor och funderingar. Utdraget är taget från boken *Kärleksbarnet* av Hillevi Wahl, och lyder följande:

Mamma och pappa var nästan aldrig hemma samtidigt. Men det slog ända ner som en blixtnedslag en dag när jag var fem år och mamma sa att de skulle separera. De skulle skiljas! Jag tittade på pappa. Han såg alldeles förstörd ut. Jag började gråta. Min pappa! Skulle han inte bo här längre? Nu rasade allt igen. Skulle det bara bli jag och mamma, då? Skulle jag ta hand om henne ensam? Hur skulle jag klara av det? När hon drack för mycket och åt tablettor, vad skulle jag göra då? Vem skulle jag ringa? Tänk om hon dog, då skulle det vara mitt fel (Wahl, 2006:29).

I utdraget förekommer det en känsla av oro över att börja bo ensam med en mamma med ett alkoholmissbruk. Wahl uttrycker en känsla av oro över ansvaret som kommer att föras över till henne när hennes pappa lämnar hemmet, men även en känsla av oro över att inte vara tillräcklig. Utifrån citatet kan vi se en komplex ansvarsaspekt där barnet trots sin ringa ålder både känner känslomässigt ansvar, praktiskt ansvar men även bekymmer för sin mammas välbefinnande ifall pappan inte längre kommer till att närvara. Detta tyder på ett mellanmänniskt ansvar (Zeng, Xia, 2018:1183) där författaren känner sig ansvarig för att hantera de utmaningar som kan uppstå efter separationen, och ansvara för att hennes mamma inte ska fara illa. Nilsson (2018:13 ff.) beskriver hur relationer är osynliga trådar som vävs mellan människor och respektive part skapar en bild av den andre. Hur man förhåller sig till en människa är utifrån den bild man skapat, och det blir tydligt i hur Wahl ser sin mamma som en svagare part, som inte är kapabel till att ta hand om sig själv. Wahl är orolig över sin mammas självdestruktiva beteende och är rädd över att något dåligt ska hända mamma, men även att hon inte kommer till att kunna skydda henne. Wahl uttrycker därmed en oro över att

inte kunna ta det kommande ansvaret och ifrågasätter även om det hade varit hennes fel ifall hennes mamma skulle fara illa.

Rädslan av att ens förälder ska fara illa till följd av sitt alkoholmissbruk var vanligt förekommande och blir även tydligt i ett längre utdrag från boken *Glöm mig* av Alex Schulman. Genom detta utdrag får vi en inblick i olika händelser som speglar ett barns rädsla över att förälderns välbefinnande är hotat. Utdraget är följande:

Om och om igen genom hela barndomen.

Jag vaknar en natt av en mardröm och gråter förtvivlat. Jag ligger länge i mörkret och skriker. Men ingenting händer, ingen förälder kommer in och sätter sig på sängkanten och säger "såja". Så till slut tystnar jag där i sängen. Det är ingen idé att skrika, för ingen kommer.

Jag hör ljud från vardagsrummet. Jag tror att teven står på. Är någon ändå vaken? Jag går upp. Blått ljus från teven, där sitter mamma i soffan. Hon har somnat. Jag stänger av teven. Jag klappar henne försiktigt på ryggen. Hon sätter sig upp och tittar på mig med de där ögonen. "Men älskling." "Vad gör du uppe?" säger hon. "Gå och lägg dig." Jag vänder om mot mitt rum, hör hur hon blåser ut ljus, plockar undan glas och flaskor. Hon passerar mig sedan på väg mot sitt sovrum, tittar på mig med den där blicken.

Den blicken.

Jag är trettio år och gifter mig på en stor herrgård, vi ska just skära tårtan och sedan blir det bröllopsvals. Men det råder orolig stämning, nyckelpersoner är försvunna.

Mamma har inte syns till på ett bra tag. Och nu är mat-skalkarna borta också. Jag lösgör mig från festen, springer i korridorerna. Jag hittar dem till slut, på mammas rum.

Det är full uppståndelse. "Jag vill inte medverka längre" hör jag mamma skrika. Och vänliga röster försöker få henne på andra tankar. Jag vet inte vad som har hänt, det kan vara vad som helst. Att hon fick en dålig placering vid hildagen. Att jag inte nämnde henne vid mitt tacktal.

"Men, Lisette. Du kan väl komma ner och ta en bit tårta i alla fall", säger en av marskalkarna.

"Nej tack!"

Jag kommer inte in i rummet för det är så mycket folk.

Men jag ser henne från dörröppningen, genom folksamlingen. Hon sitter på sängkanten med unga män klädda i smoking runt omkring sig. Hon tittar upp, för en sekund möts våra blickar. Ögonen simmar runt där inne, någon annans ögon.

Den blicken.

Jag är tolv år, jag smyger upp i natten. Jag är rädd för att mamma ska brinna upp. Mamma har en tunn siden morgonrock, den bär hon dag som natt under sina säng-liggande perioder. Morgonrocken har brännmärken på båda ärmarna och på bröstet. Jag har förstått att märkena kommer från hennes cigaretter. Hon somnade till när hon ligger i sängen och röker om nätterna och då tappar hon ciggen. Jag kartlägger märkena försiktigt vid frukosten om morgnarna, lägger märke till när nya märken

tillkommer. Jag kan inte sova, för jag tycker att det luktar bränt. Så jag smyger upp. Försiktigt öppnar jag hennes sovrum för att se att alla cigaretter är släckta.

“Hej gubbe”, säger hon. “Vad gör du?”

“Inget, skulle bara kolla att allt var bra.”

“Allt är bra. Gå och sov nu.”

Hon tittar på mig med kärlek i den grumliga blicken.

Den blicken (Schulman, 2016: 110 ff.).

I utdraget ovan kan vi se hur ansvasaspekten är återkommande och hur olika perspektiv av fenomenet speglas. Utdraget beskriver en påtaglig frånvaro av Schulmans mamma när författaren tvingats ta sig an en vuxenroll och ansvarar för moderns välbefinnande från en tidig ålder. Här förekommer det även en tydlig känsla av tillsynsansvar hos Schulman gentemot sin mamma. Schulman visar på ett högt mellanmänniskt ansvar där det i relation till det tillsynsansvar han utövar, uppvisar beteende som gynnar andra (Zeng, Xia, 2018:1183). Han indikerar även på att han känner behov av att ha sin mamma i närheten för att kunna ha översikt över hennes tillstånd i olika situationer. När hans mamma inte syns till uppstår det en känsla av oro hos Schulman. Detta tyder på ett band mellan Schulman och hans mamma, ett band som Nilsson (2018:13 ff.) beskriver, som skapas av den bild man har av den andre och som utgör grunden för relationen. Schulman har skapat sig en bild av sin mamma som skör och i behov av stöd, detta påverkar hans beteende gentemot henne, vilket vi även kan se liknelser med i citatet ovan av Wahl (2006:29). Deras relation blir verklig genom Schulmans handlingar i dessa situationer, där han ständigt söker upp sin mamma för att kunna vara tillgänglig som stöd vid behov. Intressant blir även hur Schulman i utdraget hoppar mellan ung ålder och vuxen ålder vilket manipulerar den kronologiska (Johansson, 2005:135 ff.) ordningen och ger oss en djupare förståelse över hur Schulman tvingas axla vuxenansvar som barn och där hans mammas välbefinnande blir en central punkt.

Nilsson (2018:14) beskriver att nära relationer resulterar i en gemenskap där man formar ett handlingsmönster. Den andra personen blir gradvis en del av en själv där man delar erfarenheter och skapar gemensamma minnen, vilket kan relateras till när Schulman beskriver “den blicken”. I utdraget kan vi se att han skriver “den blicken” innan han redogör för en händelse, vilket även gör att den återkommande blicken kan tolkas som en symbol för den tyngande ansvarstagande han behövt ta. Utifrån erfarenheter och minnen med sin mamma har han utvecklat en förmåga att känna igen den särskilda blicken.

I utdraget skildras nattliga scener där Schulman dels ansvarar för sig själv och navigerar genom den ensamhet han upplever, samtidigt som han övervakar sin mamma och ser till att allt är bra. Sedan skiftas utdraget till Schulman i vuxen ålder där han ska gifta sig och trots denna glädjefyllda stund överströmmar en konstant oro över hans mamma när han märker att hon är frånvarande på bröllopet. Sedan återvänder berättelsen tillbaka till barndomen där han är rädd att hans mamma har glömt släcka cigaretter och ska fara illa. Här blir även delade erfarenheter relevanta då han genom tidigare stunder märkt av moderns brännmärken på den morgonrock hon bar.

Delade erfarenheter och återkommande händelser blir även tydligt i boken *Blåbärsmaskinen* av Nils Claesson, där övervakande över att en förälder inte ska komma till skada på grund av sitt alkoholmissbruk förekommer. I kommande citat blir det tydligt, och citatet lyder följande:

Stig kunde ligga i sängen och tända cigarett efter cigarett och glömma bort att han hade flera på gång. Taki var rädd att han skulle brinna. Man fick vakta stig. Plocka brinnande fimpar (Claesson, 2010: 19).

Detta citat kan man även relatera till begreppet frekvens (Johansson, 2005:137) som inom det narrativa perspektivet visar på hur händelse som beskrivs en gång, är en repetitiv händelse. Citatet belyser frekvensen genom att lyfta att familjen regelbundet fick vakta Stig för att han inte skulle fara illa. Citatet understryker hur Stig, i en sårbar situation, omedvetet tänder cigarett efter cigarett utan att veta att det finns flera brinnande. Övervakningen över Stig blir tydlig och därmed även det ansvar som sätts på Claesson och de resterande familjemedlemmarna.

Att visa omvårdnad och övervaka över sin förälder med ett alkoholmissbruk var vanligt förekommande i självbiografierna och tog sig i uttryck på olika sätt. I boken *Kriget är slut* av Morgan Alling kan vi läsa ett kort men kraftfullt citat som indikerar på detta:

Jag går fram till mamma och tittar på hennes hår. Nuddar vid det. Lilla mamma , var inte ledsen. Vet inte varför, men de känns som jag måste ta hand om henne. Som om jag är starkare än hon (Alling, 2011:14).

Utifrån citatet ovan kan vi se hur Alling uttrycker omsorg över sin mamma, dels genom att visa komfort genom att nudda vid hennes hår samtidigt som han uttrycker hur han upplever sig starkare än vad hon är. I detta citat får vi därmed ta del av författarens interna och externa

fokaliseringar (Johansson, 2018:137 ff.), och dessa belyser både känslor, tankar och handlingar vilket ger oss läsare en inblick i karaktärens inre och yttre världar. Denna skriftliga strategi ger oss både en ökad förståelse samt känslomässig koppling till berättelsen som resulterar i en förståelse av hur känslan av ansvar kan upplevas. Utifrån citatet uppmärksammar vi även hur känslan av ansvar kommer i uttryck när Alling uppger en känsla av att behöva ta hand om sin mamma. Alling känner ett ansvar för sin mammas känslor och välbefinnande. Att vara ansvarsfull eller ansvarstagande anses ofta som en bra egenskap som många eftersträvar (Grafström, Göthberg, Windell, 2010:19). Ansvar är dock även något som kan uppfattas som besvärligt, då det kan innebära att man blivit tillskriven ett ansvar man i vanliga fall inte hade haft (Grafström, Göthberg, Windell, 2010:21).

Ansvar har genom självbiografierna även tydligt gett oss läsare en inblick i hur tankeprocesser, de interna fokaliseringarna, ger en djup förståelse av tyngden av att bära ett oönskat ansvar. I kommande utdrag kan vi se en likhet med det citat från Alling som tidigare presenterats, genom att det finns en känsla av att vara den starka. Utdraget är tagen från Maskrosungen av Sandra Gustafsson och beskriver följande:

Jag fann henne ofta sittande eller liggande på golvet med tårblöta kinder.

Hon höll min hand och ursäktade sig för att hon var så ledsen. En gång satt hon på golvet och kramade om mina ben, där jag stod bredvid henne. Jag var omtumlad. Hon sökte mig och det enda jag kunde känna var kyla. Jag önskade verkligen att jag hade kunnat stryka henne över håret och sätta mig ner på golvet för att hålla om henne, men det gick inte. Det här var fel. Det var hon som skulle trösta mig när jag var ledsen. Det var hon som skulle vara mitt stöd. Jag skulle inte vara

den starka. Men det var jag, hela tiden. Hon var så späd, tunn, liten och trasig. Jag lämnade henne sittande på golvet och gick in på mitt rum och grät. För att jag inte kunde trösta henne.

För att mitt liv var så baklänges (Gustafsson, 2006:111 ff.).

I citatet uttrycker Gustafsson en stark känsla av ansvar gentemot sin mamma. Gustafsson upplever att hennes mamma befinner sig i en sårbar position, vilket ger henne en stark känsla av att vara den tröstande, trygga och stödjande figuren i relation till sin mamma. Det blir även synligt hur hon känner sig otillräcklig och oförmögen till att anta denna roll, vilket kan tolkas som ett besvärligt ansvarstagande hon blivit sig tillskriven (Grafström, Göthberg, Windell, 2010:21). När Gustafsson inte lyckas trösta sin mamma upplever hon en känsla av att inte uppfylla sin roll och känner sig misslyckad och sorgsen. I citatet får vi en känsla av att Gustafsson känner sig skyldig för att hon inte kan ge den tröst och stöd som hon anser att

hennes mamma är i behov av, trots att det i själva verket inte är hennes ansvar. Det är ett starkt utdrag som tyder på att Gustafsson känner sig vuxen och ansvarig i en situation där det egentligen borde vara hennes mamma som ger stöd och tröst till henne.

Det kommande utdraget, styrkt av ett kortare citat betonar den tidigare nämnda känslan av att som barn agera som vuxen:

Jag gick in i köket och det första jag såg var katten som slickade upp något från golvet. På väggen fanns en sörja av ägg, bacon och ketchup. Hade vi mat hemma? Nedanför på golvet låg en krossad tallrik. Jag schasade bort katten. Med ens blev jag rasande och stövlade in i mammas rum utan att knacka.

“Varför plockar du inte upp efter dig?” Jag stirrade på henne där hon låg i sängen (Gustafsson, 2006:102).

“Är det meningen att *jag* ska torka upp efter dig?” Jag fick inget svar först, men sedan sa hon trotsigt: det var inte jag (Gustafsson, 2006:102).

Gustafsson konfronterar sin mamma om oredan hemma, reagerar på röran i hemmet och kräver förklaring från sin mamma, det tyder både på en rollomkastning men också ett ansvar för vardagliga sysslor i hemmet. Gustafsson visar en frustration och känner sig tvungen att påpeka föräldrarnas bristande ansvar för vardagliga uppgifter. Gustafsson upplevs känna en känsla av att vara ansvarig för att upprätthålla ordning och fungerar som den vuxna figuren i hemmet, en roll som inte är rimlig för hennes unga ålder. Det tyder på ett ansvar som Gustafsson uppfattar besvärligt, här tar hon det yttersta ansvaret och får vara ansvarig för sin mammas “misstag”/ röran som hon skapat (Grafström, Göthberg, Windell, 2010:19).

Många av citaten och utdragen har en outtalad förväntan på författarna som omsorgsgivare för sina föräldrar. Denna förväntan har blivit synlig genom handlingar snarare än ord. I kommande utdrag överlägger dock föräldern en betydande ansvarsbörda på sitt barn genom användning av tyngande ord, där ansvaret för den äldres välbefinnande tillskrivs barnet. Utdraget är taget från Blåbärsmaskinen av Nils Claesson där han beskriver följande:

Sedan säger han att han vill säga en sak och är tyst. Och så säger han att jag måste lova en sak. Det jag måste lova är att aldrig svika Stig. Jag måste lova att finnas där. Lova att svara i telefon om han ringer. Och när han ringer i framtiden och behöver brännvin så måste jag omedelbart köpa det och komma med till honom. Stig låter väldigt bestämd. Han håller i mig och säger: Du måste lova mig att komma med brännvin när jag ringer. Det kan handla om minuter. Det handlar om liv och död. Lovar du nu att inte

svika mig? Det är en lite konstigt att säga detta till ett barn, till sitt barn. Till mig. Jag vet inte hur gammal jag är när jag ska lova att komma till honom med sprit när han ringer. Kanske sju år eller åtta eller tretton eller sexton eller sjutton (Claesson, 2010:19).

Utifrån utdraget ovan noterar vi ett mellanmänniskt ansvar (Zeng, Xia, 2018:1183) mellan Stig och Claesson. Vi lägger även märket till hur ett ansvar överförs till Claesson. Claesson indikerar på en känsla av ett ansvar för att vara trogen och lojal gentemot Stig utifrån Stigs utlåtanden. I utdraget förekommer en tydlig förväntan om att Claesson ska vara tillgänglig och stödja Stig när han behöver det. I deras relation skapas ansvarsrelationen gemensamt av Claesson och Stig, där de tillsammans formar förväntningar och krav på varandra (Carassa, Colobetti, 2014:122 ff.).

5.2 Navigera självständighet och syskonansvar

I denna betraktelse av ansvar kommer fokuset vara på det ansvar man kan behöva ta över sig själv, men i vissa fall även ett syskon. Vi kan se ett mönster av att författarna kan behöva ansvara för sitt eget välbefinnande men även hur de tvingas axla mellan det och samtidigt visa omtanke för sina syskon. I citaten och utdragen som kommer att presenteras nedan kan vi se en komplex balansgång över att behöva vara en beskyddare och ansvarstagare för såväl den egna som syskonens välbefinnande.

I det kommande citatet från Maskrosungen av Sandra Gustafsson påvisas tydligt den egenomsorg ett barn kan behöva ta i relation till sin förälders problematik och utdraget lyder följande:

Pappa var lite undrande över min hygien en period men tyckte att den blev bättre när jag blev lite äldre och kunde sköta hygien själv. Fast det var väl det som var problemet, att jag fick sköta mig själv väldigt tidigt och ta ställning till saker som en vuxen egentligen borde fatta beslut om (Gustafsson, 2006:112).

I detta citat uttrycker Gustafsson en känsla av egenomsorg och ansvar för sig själv i tidig ålder. Här beskriver hon hur hennes pappa tidigt lämnade över ansvaret för hennes hygien till henne. Det skapar en konfrontation med vuxenansvar, vilket stärker resonemanget kring hur ansvar ofta anses vara en eftersträvan men samtidigt kan vara en börda (Grafström, Göthberg, Windell, 2010:19). Det indikerar att ansvar är ofta inte enbart en frivillig handling utan kan också läggas på individen på ett sätt som kan vara obehagligt eller överväldigande. Citatet

indikerar också på en tidig maktrelation där Gustafsson fick överta ansvar utan att ha fullständig kontroll eller möjlighet att fatta informerade beslut som en vuxen normalt skulle göra. Ansvar och makt är inte enbart positiva aspekter utan det kan också innebära ofrivillig börda för en individ, särskilt när det övertas på ett oåtkomligt eller oönskat sätt (Grafström, Göthberg, Windell, 2010:20). Gustafssons uttrycker att problemet är att hon fick ta sig an en vuxenroll tidigt, där hon fick ansvaret för sitt eget välbefinnande. Detta styrks även i de kommande två citaten:

Jag levde mer och mer vid sidan av mamma och tog själv ansvar för mitt välmående, trots att jag bara var nio år. Vissa dagar låg hon bara inne på sitt rum och då anpassade jag mig, som om det inte var något konstigt med det (Gustafsson, 2006:101).

Vi levde helt parallella liv och jag skötte mig själv, så gott det gick. Hade jag frågor om skolarbete ringde jag själv läraren och tog reda på fakta. Ville jag börja med någon fritidsaktivitet tog jag tag i det själv (Gustafsson, 2006:111).

Genom dessa citat lägger vi märke till en hög nivå av mognad och ansvar. Citaten belyser anpassningsförmågan och flexibiliteten hos Gustafsson i en svår omständighet där hennes mamma inte kunde ge henne den önskade uppmärksamheten eller stödet. Utifrån citatet märker vi att trots ansvaret som ligger på Gustafsson, visar hon en empatisk sida genom att anpassa sig till sin mammas och sina behov. Det tyder på en förmåga att ta hänsyn till andra trots sina egna utmaningar. Gustafssons relation till sin mamma kan förstås utifrån Nilssons (2018:15) resonemang om hur individer blir en del av ett relationssystem och påverkas av sina relationer, både aktuella och förflutna. Det ger oss en förståelse för hur relationer formar beteende och ger insikter om varför Gustafsson visade omtanke och anpassningsförmåga gentemot sin mamma trots ansvaret för sin egen situation. Denna insikt, om att ta ansvar för sin egen situation, leder oss in i kommande utdrag från Hillevi Wahls bok *Kärleksbarnet*, där vi direkt konfronteras med en dramatisk scen som formar Wahls öde. Utdraget lyder följande:

När jag kom hem hittade jag mamma i köket.

Hon hade spillt vin över halva bordet och spytt över den andra halvan och somnat med ansiktet i sörjan. Jag stannade i dörröppningen en stund och tittade på henne. Så var det alltså. Min mamma höll på att gå under och om jag stannade skulle hon dra ner mig i skiten. Ner i avgrunden. Jag var tvungen att välja. Antingen försöka rädda henne, eller att rädda mig själv.

Det var inget svårt beslut. Jag packade en väska med skolböcker och kläder och lade en lapp framför hennes fötter på köksgolvet.

Jag sticker nu. Jag flyttar till pappa. Irmeli

Det var en av de sista gångerna jag såg henne i livet (Wahl, 2006:161).

Utifrån utdraget ser vi att Wahl har en insikt om situationen, hon inser att hennes mamma har problem och att situationen är ohållbar. Genom att stanna upp och reflektera kring omständigheterna, förstår hon att hon kan dras ner i samma destruktiva spiral som mamman om hon väljer att stanna kvar. Wahl visar på ett starkt självbevarande instinkt när hon trots den känslomässiga påverkan och anknytningen till mamman tar beslut för att prioritera sitt eget välbefinnande och framtid, genom att flytta till pappa. Genom att lämna ett brev till sin mamma markerar Wahl sin egen värdighet. Även här blir Nilssons (2018:15) resonemang om relationssystem, hur relationer formar beteende och självbild, relevant. Wahls beslut om att lämna hemmet är ett exempel på hur ansvarsrelationer och individens behov påverkar ens beslut och handlingar i nära relationer. Hon demonstrerar förmågan att prioritera sitt eget välbefinnande och tar ansvar för sitt eget liv genom att lämna den destruktiva miljön. Hon visar på en medvetenhet om relationens betydelse och en strävan efter att bevara sin egen identitet och värdighet.

Från det personliga ansvaret som dessa vuxna barn tog gentemot sig själva, expanderades ansvaret ofta till att inkludera deras närmaste, särskilt inom en familjekontext. Utöver ansvaret de fick ta för sin och föräldrarnas handlingar och välbefinnande, utvecklade de en ansvarsrelation även gentemot sina syskon. Kommande citat är taget från Blåbärsmaskinen av Nils Claesson:

Bara några dagar innan han har bestämt sig för att bli nykter har han druckit upp all rödvinbärssaft som Taki kokat. Delirium som ett brev på posten. Jag hittar Taki. Jag säger till henne att Stig har delirium, och att det är bråttom som fan att få in honom till sjukhuset och att jag tar hand om min syster och min bror bara hon åker (Claesson, 2010:12)

Claesson berättar om en situation där han, genom att prioritera Stigs hälsa, tar ansvaret för sina syskon, det tyder på en vilja att se till att syskonen är i goda händer och trygga i den pågående nödsituationen. Claesson visar en stabil och omsorgsfull inställning, där han är redo att ge stöd och trygghet genom att erbjuda att ta ansvar för syskonens välbefinnande, medan Taki (mamman) kör Stig till sjukhuset. Det visar en tydlig illustration av de dynamiska och

nära relationer som utvecklas inom familjen. Det visar hur relationer inte enbart formar deras personliga identiteter utan utgör även en stark grund för handling och ansvar gentemot varandra. Nilssons (2018:13) beskrivning av hur nära relationer är en gemensam social verklighet, där individen gradvis blir en av varandra och delar gemensamma minne och erfarenheter, blir särskilt relevanta här. Vi lägger även märke till att Claessons handlingar i denna situation kan betraktas som en manifestation av den roll han antar inom sin familjrelation, den som tar hand och stödjer sina syskon i en svår situation. Nilsson (2018:13) skriver om hur relationer involverar olika roller som individer antar beroende på sammanhang, som också påminner om Trost (1967: 97 ff.) förväntade mönster av beteenden och plikter knutna till en specifik position i en relation. Detta blir även tydligt i ett annat citat från Blåbärsmaskinen där Claesson beskriver hur han upplever att han har det yttersta ansvaret med att hålla samman familjen efter att Taki gått bort, och citatet är följande:

Under en period är det jag som får ta hand om hela familjen och hålla kontakt med min lillasyster som då är 19år och med min bror och Stig (Claesson,: 2010: 103)

I citatet blir även det som Grafström, Göthberg, Windell (2010:19). beskriver om ansvarstagandets mål och utmaningar relevant. Tidigare var det Taki som haft det övergripande ansvaret, men nu har detta ansvar gått över till Claesson. Både utmaningar och mål blir synliga i citatet, där det blir en utmaning att ta hand om familjen samtidigt som det är ett mål att hålla ihop den. Författarens ansvarsroll har genomsyrat under hela berättelsen, med Stig (pappan) i fokus, men det övergripande ansvaret blev tydligt i samband med mammans bortgång.

Att känna ansvar över syskon och andra familjemedlemmar beskrivs även i kommande citat från boken Kriget är slut av Morgan Alling:

Jag går tillbaka till Stefan, lyfter upp honom, sätter ett finger mot munnen och säger: "schh." Sedan lägger vi oss under sängen. Täcknet har glidit ner så att vi inte syns, och i skydd av det kan vi iaktta skådespelet utanför (Alling, 2011:9).

Citatet betonar hur Alling prioriterar sin brors välbefinnande i en omständighet där det finns en pågående konflikt mellan mamman och hennes pojkvän. Alling visar på en ansvarsfull roll och omsorg när han försöker se till att inte bara han som skyddar sig från konflikten, utan även hans bror. Detta tyder på en känsla av oro över att hans bror ska råka illa ut och en

känsla av att skydda honom. Alling tar ansvar för sin brors trygghet och välbefinnande genom att gömma sig med honom.

Kommande citat styrker Allings känsla av ansvar gentemot sin bror:

Jag försöker alltid att göra mitt bästa men det räcker inte. Jag försöker vara stark, fast det går inte. Men det ska inte få knäcka mig. Jag har Stefan att ta hand om. Måste vara stark för hans skull. Det fixar sig. Allt kommer att ordna sig. Jag har lovat mamma. Mamma. När hon får reda på att hennes pojkar har lämnats bort, vad händer med henne då? (Alling, 2011:63)

I citatet ovan visar Alling ytterligare känslor av omsorg och omtanke för sin bror, där citatet indikerar på en stark känsla av mellanmänniskt ansvar (Zeng, Xia, 2018:1183). Vi kan lägga märke till att Alling känner ansvar för sin brors välbefinnande, men även behov av att vara stark för hans skull. Utifrån citatet blir det tydligt hur Alling visar omtanke både gentemot sin bror och mamma, när han reflekterar över hur hans mamma kommer påverkas om hon får reda på att hennes barn lämnats bort. Nilsson (2018:15) skriver om hur relationer är nära kopplat till mål och behov samt hur människor är beroende av varandra för överlevnad. Utifrån citaten från Alling blir denna bemärkelse av relationen tydlig. Det indikerar på att Alling känner att det är viktigt att han tar hand om sin bror för att undvika att försvåra mammas situation ytterligare. Han tar ett ansvar för att hålla ihop och ta hand om familjen genom att ansvara för sin bror för att underlätta för sin mamma. Allings sätt att hantera detta kan även indikera på ett sätt att överleva och ge mening åt situationerna han och hans lillebror utsätts för.

I de två sistnämnda citaten, och även med jämna mellanrum i boken, kan vi se hur Alling ansvarar för sin bror, som en form av skydd och trygghet. Alling har genom interaktion med sin mamma och bror konstruerat en mellanmännisklig verklighet (Carassa, Colobetti, 2014:122 ff.), där han uppfattar sig själv som den som bär högsta ansvaret över sin bror. Citaten indikerar även på att Alling upplever sig själv som en central komponent för sin brors välbefinnande vilket även utgör grunden för det ansvar han tar.

5.3 Sammanfattning av resultat

Utifrån vårt resultat lägger vi märke till att ansvarsrollen kan överföras till barnet i en familj med en förälder som har ett alkoholmissbruk. Självbibliografierna ger en framställning av hur

barnet gradvis tar på sig ett ökat ansvar för sig själv, föräldern, syskon och hemmet generellt. Barnet kan till och med bli huvudaktören i familjen, ansvarig för att sammanfoga och hålla samman de olika delarna. Livsberättelserna antyder ofta att barnet inte nödvändigtvis är medveten om den omfattning av ansvar den bär. Det är även vanligt att denna typ av ansvar, enligt berättelserna, normaliseras.

6. Avslutande diskussion

I den föregående delen av denna studie har vi undersökt och utforskat ansvaraspekten från ett vuxet barns perspektiv, utifrån att ha växt upp med en förälder med ett alkoholmissbruk. I detta avsnitt ska vi diskutera vårt resultat, relatera resultatet till vårt kunskapsläge, ge förslag på framtida forskning samt dela med oss av en avslutande reflektion.

6.1 Diskussion av resultat och analys

Studiens syfte var att undersöka ansvaret en individ kan behöva ta av att växa upp i ett hem med en förälder med ett alkoholmissbruk. De två ledande frågeställningarna var: *Hur skildras ansvaret som ett barn kan behöva ta för en förälder med ett alkoholmissbruk i de vuxna barnens självbiografier? Hur skildras ansvaret man kan behöva ta över sig själv, och i vissa fall över ett syskon i dessa självbiografier?*

Vid analys av de citat och utdrag vi valt användes begrepp om ansvar och relationer som analytiska verktyg för att kunna besvara studiens frågeställningar. Med hjälp av dessa begrepp utvecklades en djupare förståelse för hur barn som växer upp i dessa miljöer kan behöva ta ett ansvar över sina föräldrar, sitt syskon och sig själv. I samtliga självbiografier var författarna måna om sin förälders välbefinnande och på vakt för att den inte skulle vara hotad, det mellanmänniska ansvaret framträdde tydligt och även hur den som grund skapat författarnas mellanmänniska verklighet (Carassa, Colobetti, 2014:122 ff.). För att förstå hur denna verklighet konstruerats var Nilssons (2018:13 ff.) beskrivning av relationer relevant. I de utvalda utdragen och citat framgår det tydligt hur författarna, genom interna eller externa fokaliseringar, känner ett behov att anta ansvar. Trots att det inte är direkt uttryckt i alla utdrag och citat blev det tydligt att författarna upplevt en känsla av ansvar baserat på deras handlingar.

I samtliga böcker kunde vi även lägga märke till hur författarna tog ansvar över sig själv, men i vissa fall även ett syskon. Självbiografierna erbjöd en fördjupad förståelse för hur barn, i olika livssituationer men gemensamt med en förälder med ett alkoholmissbruk, behöver axla ansvar för olika aspekter av sina liv. Författarna som inte fick sina behov tillgodosedda av sin förälder kunde exempelvis ta ansvar över sin hygien, ansvara för sitt skolarbete men även hantera ansvar för sina syskons välbefinnande i tidig ålder. Grafström, Göthberg och Windell (2010:19) beskrivning av ansvarets utmaningar och mål gav oss en förståelse i hur ansvar kan läggas över på en individ och utvidga dennes tidigare ansvarsområde. Detta blev tydligt i hur ansvar skildrades av författarna över sig själva, ett syskon eller föräldern i tidig ålder. Ansvarstagandet var utifrån självbiografierna en uppgift föräldern inte var kapabel till, vilket kunde leda till att barnen tog på sig ett ökat ansvar som de därmed kunde fara illa av. Grafström, Göthberg och Windell (ibid.) beskriver även hur det yttersta ansvaret en person tilldelas inte alltid indikerar att man har full kontroll över de beslut man tar, utan att de tas till följd av andras handlingar, i detta fall föräldrarnas alkoholmissbruk. Självbiografierna fungerade som fönster in i de komplexa dynamikerna inom familjer och mellan syskon. De skapade medvetenhet kring hur ansvarstagande inte bara begränsades till individens personliga angelägenheter, utan också sträckte sig till att omfatta omsorg och hänsyn gentemot familjemedlemmar. Därigenom framkom en rik bild av barnens upplevelser och utmaningar när de navigerade genom kraven och förväntningarna i sina livsmiljöer.

6.2 Jämförelse med kunskapsläget

Utifrån våra observationer av självbiografierna kan vi konstatera att parentifiering var förekommande i samtliga självbiografier. Parentifiering har beskrivits av Chojnacka och Iwański (2022:2911 ff.) som en roll som framträder när ett barn antar de ansvarsuppgifter och skyldigheter som normalt åligger föräldrarna. Vi har kunnat få en uppfattning om hur parentifiering uttrycker sig löpande i dessa självbiografier utan att det bokstavligen tilltalas, genom att analysera citat och utdrag som lyfter hur författarna som barn visar omsorg och omtanke för sina föräldrar respektive syskon. Genom att se hur ansvaret skildrats för föräldern respektive syskonens välbefinnande och omvårdnad i dessa berättelser, uppmärksammar vi att omsorgsarbetet som i vanlig ordning vilar på föräldrarnas axlar (Alexanderson, Näsman, 2019:93), hamnar på barnets axlar istället. Dessa citat och utdrag ger oss möjlighet till att konstatera att barnet tar på sig föräldrarollen i dessa berättelser.

I samtliga självbiografier har vi även kunnat reflektera över hur det vuxna barnets beteende förändras utifrån omständigheterna. Under bearbetning av självbiografierna märkte vi att författarna många gånger indikerar på ett medberoende både i sin berättelse som barn men också som vuxen i dessa omständigheter. Medberoende beskrivs av Knudson och Terrell (2010:245) som ett dysfunktionellt mönster av interaktioner. En medberoende har en personlig identitet som är starkt knuten till förhållandet med andra människor. Man har ett extremt fokus utanför sig själv, med en brist på emotionellt uttryck. Som medberoende är man upptagen med att ta hand om andra och glömmar att ta hand om sig själv, vilket kan påverka identitetsutvecklingen negativt (ibid.). En medberoende känner ett ansvar för andras känslor och lycka, de känner en smärta och hjälplöshet som är förknippad med en överväldigande känsla av ansvar för andra som dominerar ens liv (Knudson, Terrell, 2012:246). Utifrån studiens resultat upplever vi att det finns indikationer som styrker sannolikheten att alla våra författare har varit medberoende i sina berättelser, inte bara som barn utan så länge kontakten med den alkoholmissbrukande föräldern har varit aktuell.

Författarna har uttryckt i många av tidigare nämnda citat och utdrag, hur de tar hand om föräldrarnas och syskonens välbefinnande och försöker bidra med emotionellt stöd. I många av dessa utdrag och citat lägger vi märke till att de inte har sig själva i tanken när de tar ett beslut om att ansvara för något som inte är menat för de att ansvara för. I många av dessa fall tar de ansvar för andra i familjen utan att reflektera över vilka konsekvenser det kan leda till för en själv. Vi lägger märke till att den vuxna författaren blir mer medveten om vilket ansvar den tar gentemot sin förälder, än barnet i berättelsen, och att de ibland försöker skapa en distans till föräldern för att kunna fokusera på sig själv, men många gånger dras de tillbaka utifrån bandet de skapat sig till föräldern. Vi uppfattar det också som en indikation på medberoende eftersom anledningen till att de dras tillbaka till föräldern kan bero på en känsla av ansvar för förälderns känslor och lycka.

Det blev även synligt hur författarnas beteende ändrades, utifrån hur föräldern med ett alkoholmissbruk förändrades. I de undersökta självbiografierna förekommer det inte mycket om hur de kroppsliga förändringarna hos föräldrar tar sig uttryck, däremot lägger vi märke till hur föräldern är mentalt frånvarande i samtliga berättelser. Alexanderson och Näsman (2019:26) belyser hur en förälder som missbrukar alkohol blir mentalt frånvarande i samband med att de blir allt för upptagna med sitt missbruk, och därmed förlorar förmågan att agera som förälder när barnet får problem. I berättelserna får vi en inblick på hur föräldern blir

mentalt frånvarande under tidens gång och hur det sakta utvecklas. Förändringen i relationen och bandet till föräldern förändras utifrån att föräldern blir mer frånvarande med tidens gång. Melo och Cavalcante (2009:309) definierar alkoholmissbruk som en sjukdom som inte bara påverkar den som missbrukar, utan även familjen, vilket vi tydligt kunde lägga märke till i samtliga berättelser genom att få en inblick i hur familjedynamiken tog sig i uttryck. Genom självbiografierna har vi även kunnat identifiera hur beskrivningen och uttrycket av självsvar kan gestalta sig. Det härleds främst från att föräldern har varit mentalt frånvarande, men också fysiskt frånvarande. Alexanderson och Näsman (2019:26) belyser hur föräldern med ett alkoholmissbruk överger barnet rent fysiskt genom att exempelvis lämna dem hemma ensamma. När föräldrarna är fysiskt närvarande engagerar de sig inte i barnen och upprätthåller inte några vardagliga rutiner; den mentala frånvaron består (ibid.).

Berättelserna har även gett inblick i hur en stor del av hushållsansvaret hamnar på barnet, där exempelvis föräldern stökar till och barnet ordnar till, vilket är en ytterligare indikation på parentifiering (Alexanderson, Näsman, 2019:93). Föräldern börjar brista i omvårdnad och tillsyn över barnet (Alexanderson, Näsman, 2019:26). Den bristande förmågan hos föräldern leder till att barnet tar sig an en vuxen roll för tidigt. Vi upplever att barnets roll utformas utifrån föräldrarnas bristande förmåga att agera som förälder. Det leder även till att parentifiering tar sig uttryck då barnet tar på sig ett ansvar över sina syskon som också går miste om omvårdnad och tillsyn (Bowles, 1968:1063).

6.3 Förslag på vidare forskning

Studiens syfte var att undersöka hur ansvarsaspekter kan se ut för barn som växer upp i familjer med en förälder med ett alkoholmissbruk. Under studiens gång mötte vi flera andra intressanta perspektiv. Innan vi beslutade oss för att fokusera på ansvarsaspekten, var vi även intresserade av att undersöka normaliteten för barn i dessa familjer. Trots att vi beslutade oss för att inrikta oss på ansvarsaspekten, upprätthåller vi fortfarande ett betydande intresse och önskar se framtida forskning på hur barn som växer upp med en förälder med ett alkoholmissbruk upplever och definierar normalitet. Intressant blir även det ögonblick när dessa barn upptäcker att deras vardag skiljer sig från en typisk barnvardag. I samband med detta hade forskning kring vilken påverkan det har på barnen även varit av intresse.

Mot slutet av vår studie väcktes ytterligare ett intresseområde, nämligen att jämföra hur ansvarsaspekten beskrivs ur ett barnperspektiv och sedan av den vuxne berättaren. Detta

forskningsområde hade varit intressant eftersom det kan ge insikter i hur upplevelsen av ansvar förändras över tid. Genom att jämföra dessa likheter och skillnader mellan ung och vuxen ålder hade det kunnat bidra till en nyanserad förståelse av hur ansvar konstrueras och kan förändras över tid.

6.4 Avslutande reflektioner

Vid utförandet av denna studie har vi uppsatsförfattare fått en djupare förståelse och insikt i hur det kan vara att växa upp med en förälder i ett alkoholmissbruk. Genom att läsa fem självbiografier och dess skildringar av det ansvar ett barn kan behöva ta, har vi sett att detta ansvar kan sträcka sig över en förälder, ett syskon, och till och med sig själv. Arbetet har varit en utmanande men samtidigt givande process där vi stött på hinder. Tillsammans med varandra och vår handledare har vi övervunnit dessa hinder, och de har i efterhand visat sig vara lärorika och ledande för att skapa en omfattande studie. Slutsatserna vi drog av vår studie om hur ansvar kan gestalta sig kan vara användbara för oss att ha med oss i framtiden i arbete med människor. Att ha med sig denna insikten kan innebära att barn som far illa av en förälder i ett alkoholmissbruk inte längre förbises, utan kan uppmärksammas på ett mer adekvat sätt. Detta arbete har utvecklat våra färdigheter inom olika aspekter men framförallt vår forskningsförmåga och kunna analysera och värdera information från olika källor. Genom att utgå från fem självbiografier, stod vi inför utmaningen att strukturera och sortera en mängd information. Vi fick därmed genom denna studie möjligheten att utveckla vår förmåga att hantera denna mängd information samt utveckla vår kompetens i att identifiera och analysera problem. Sammanfattningsvis har studien bidragit till förmågor som kan överföras till olika områden i livet och i framtiden ha en påverkan på vår personliga samt professionella tillväxt.

7. Referenslista

Ahrne, Göran & Svensson, Peter (red.). 2022. Att designa ett kvalitativt forskningsprojekt.

Handbok i kvalitativa metoder. Malmö: Liber

Alexanderson, Karin & Näsman, Elisabet. 2019. *Upptäckt och stöd: om barn till föräldrar med missbruksproblem*. 1. uppl. Lund: Studentlitteratur

Alling, Morgan. 2011. *Kriget är slut*. Stockholm: Bokförlaget Forum.

Boréus, Kristina. 2022. Texter i vardag och samhälle. I: Ahrne, Göran & Svensson, Peter (red.). *Handbok i kvalitativa metoder*. Malmö: Liber

Bowles, Cheryl. 1968. Children of alcoholic parents. *The American Journal of Nursing*. Vol. 68 (5): 1062-1064.

Bryman, Alan. 2018. *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber

Carassa, Antonella, & Colombetti, Marco. 2014. Interpersonal Responsibilities and Communicative Intentions. *Phenomenology and the Cognitive Sciences*. Vol. 13 (1): 145-159.

Chojnacka, Barbara & Iwański, Rafał. 2022. Young Carers and Parentification- Between Support and Responsibility: Involving the Child in the Functioning of the Family. *Journal of Family Issues*. Vol. 43 (11): 2910-2932.

Claesson, Nils. 2010. *Blåbärsmaskinen*. Stockholm: Ruin.

Eldén, Sara. 2020. Forskningsetik- vägval i samhällsvetenskapliga studier. Lund: Studentlitteratur

Grafström, Maria & Göthberg, Pauline & Windell, Karolina. 2010. *Ansvar*. 1. uppl. Malmö: Liber

Gustafsson, Sandra. 2006. *Maskrosungen*. Malmö: Bra Böcker.

- Johansson, Anna. 2005. *Narrativ teori och metod: med livsberättelsen i fokus*. Lund: Studentlitteratur
- Knudson, Theresa M. & Terrell, Heather K. 2012. Codependency, Perceived Interparental Conflict, and Substance Abuse in the Family of Origin. *The American Journal of Family Therapy*. Vol. 40 (3): 245–257.
- Melo, Cynthia de Freitas & Cavalcante, Ihan Souza. 2019. Codependency in Relatives of Alcohol Addicts. *Rev Fund Care Online*. Vol. 11 (2): 304-310.
- Miller, Jody. & Glassner, Barry. 2014. The "Inside" and the "Outside": Finding Realities in Interviews. I Silverman, D. (red.) *Qualitative research*. London: SAGE Publications
- Nilsson, Björn. 2018. *Relationer*. 1. uppl. Lund: Studentlitteratur
- Plummer, Ken. 2017. *Documents of life 2: an invitation to a critical humanism*. London: SAGE Publications.
- Ramstedt, Mats. 2019. *Hur många barn växer upp med föräldrar som har alkoholproblem?* Rapport nr 185. Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning (CAN). Stockholm.
- Schulman, Alex. 2016. *Glöm mig*. Stockholm: Bookmark Förlag.
- Socialstyrelsen. 2020. *Stärkt stöd till barn som anhöriga: Slutrapport från regeringsuppdrag 2017–2020*.
- Thornquist, Eline. 2012. Etiska utmaningar och motstridiga hänsyn. Reflektioner över en studie från en sjukgymnastisk verksamhet. I: Kalman, H. & Lövgren, V. (red.). *Etiska dilemman*. Malmö: Gleerups.
- Trost, Jan. 1967. Om sociala roller. *Sveriges Sociologförbund*. Vol. 4 (2):9 6-107.
- Wahl, Hillevi. 2006. *Kärleksbarnet*. Stockholm: Prisma, Norstedts Förlagsgrupp AB.
- Zeng, Yu, & Xia, Ling-Xiang. 2019. The relationship between interpersonal responsibility and interpersonal trust: A longitudinal study. *Current Psychology: A Journal for Diverse Perspectives on Diverse Psychological Issues*. Vol. 38 (5): 1182–1189.